

بلاک چین؛ ابزاری برای اجرای دقیق و کارآمد سیاست‌های پولی

نویسنده:

وحید صیامی

کارشناس صنعت بانکداری

کوکنوس
K U K N O S

بلاک چین؛ ابزاری برای اجرای دقیق و کارآمد سیاست‌های پولی

وحید صیامی

کارشناس صنعت

بانکداری

وضعیت بخرنج و ناگوار کنونی، در واقع پیامدهای تصمیمات گذشته ماست. جهت تغییر این وضعیت نامطلوب و گزیده بایستی هر چه سریع‌تر دست به اقدامات جدی و تغییرات بنیادی زد. بسیاری به خطا گمان می‌کنند که وضعیت موجود صرفاً به دلایل سیاسی حاصل شده است؛ در حالی که این وضعیت نتیجه بدیهی و طبیعی اشتباهات گذشته همه ایرانیان هست که در ستیز با منطق و علم و زمانه به دنبال روش‌های سریع‌السير در هر زمینه بودیم.

بر خلاف برداشت اولیه تغییر «طرز فکر» با تغییرات نسلی رخ نمی‌دهد؛ بلکه تغییر طرز فکر (پارادایم) کنشی آگاهانه است که افراد عامدانه انجام می‌دهند. دقیقاً صد سال پیش، این تغییر رخ داد و دوره مدرنیزاسیون در کشور آغاز شد. اکنون با گذشت صد

سال و پیچیدگی روزافزون پدیده‌ها، موضوعات و مباحث، ما همچنان با همان طرز فکر صد سال پیش که به آن پارادایم فرو کاست نگر (Reductionism) می‌گویند و بر مبنای تجزیه و تحلیل و شناخت جزئیات پدیده‌ها است، به پیش می‌رویم. این فرو کاست نگر باعث ایجاد فضایی می‌شود که موضوعات جدید را بلافاصله به موضوعی قدیمی و آشنا فروبکاهیم و احساس بلد بودن همگانی داشته باشیم.

فرو کاست گرایی باعث فرو کاستن «فکر و عمل» که برای موفقیت در کارها لازم است، به صرف «عمل» است و فرو کاستن آغاز تا اتمام پروژه به «کلنگ‌زنی» است. فرو کاست گرایی باعث تنزل نظارت (Supervision) به بگیروبیند (Investigation) شده است. طرز فکر قدیمی شده ما در بسیاری از زمینه‌ها از جمله سیاست گذاری پولی آسیب‌زننده است. ما در مورد سیاست گذاری پولی صحبت از عناوین و موضوعاتی می‌کنیم؛ نظیر ابزار سیاستی، کانال اثر گذاری و بستر اجرای سیاست پولی که تعریف نشده‌اند و این تعریف نشدن نیز ناشی از فرو کاستن «حقوق عمومی»

به «ادبیات» است. سیاست گذاری پولی به معنای بررسی اثر گذاری و اثر پذیری سیاست‌های دولت [بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار] از اوضاع اقتصادی و بر اوضاع اقتصادی است. چنین مباحثی را می‌توان با طرز فکر و رویکرد نظری سیستم‌های پیچیده بسیار بهتر درک کرد.

در سیاست گذاری پولی، بانک‌های مرکزی به دنبال آن هستند که از طریق ابزارها و بر بستر بازارهای مالی، با تنظیم حجم عرضه پول و نرخ بهره، بر شاخصه‌های اقتصاد کلان اثر بگذارند. این‌ها مستلزم داشتن طرز فکر و رویکردی سیستمی است که تحت آن بتوان با وجود عدم قطعیت شدید (که در واقعیت همیشه بوده و هست)، به شناخت کافی دست پیدا کرد و با تغییرات در سطح عرضه و نرخ در یک بازار خاص، تقاضای کل اقتصاد در تمامی بازارها را تحت تأثیر قرار داد و تغییر داد. قطعاً طرز فکر فرو کاست‌گرا (برابر با پارادایم تحویل‌انگاری) که بر مبنای پذیرش رابطه علی (علت - معلول) است، امکان به کارگیری صحیح چنین ابزارهای پیچیده‌ای را نخواهد داشت. به عنوان نخستین قدم، ضروری است،

- در حوزه تصمیم‌گیری سیاست پولی سه رکن هدف، ابزارهای در دسترس و لنگر اسمی دخیل است. نرخ تورم پیش‌بینی شده، لنگر اسمی هدف‌گذاران تورم است.
- بسترهای عملیاتی سیاست پولی بخشی از بازارهای مالی (بازار بین‌بانکی و بازار اوراق) است که میز عملیاتی بانک مرکزی عملیات پولی خود را بر اساس هدف‌گذاری یا خرید و فروش اوراق در آن‌ها (در قالب عملیات بازار باز) انجام می‌دهد.
- سازوکارهای انتقال پولی، مسیرهایی است که زمینه تحقق اهداف سیاستگذار پولی را فراهم می‌کند.
- ابزارهای ترکیبی اعمال سیاست پولی از طریق سازوکار انتقال پولی زمینه تحقق اهداف سیاستگذار پولی را فراهم می‌کند.

از طریق سازوکار انتقال پولی زمینه تحقق اهداف سیاستگذار پولی را فراهم می‌کند.

مسیرهای نرخ بهره، قیمت‌داری‌ها (سهام، مسکن و ارز)، مسیر اعتباری (مسیرهای اعتباری و ترازنامه‌ای) و انتظارات چهار مسیر انتقال آثار سیاست پولی در متغیرهای:

- تورم،
- رشد اقتصادی،
- موازنه تراز پرداخت‌ها و
- قیمت‌داری‌های مالی و غیرمالی هستند که ضرایب اهمیت و اثرگذاری متفاوتی دارند.

و لنگر اسمی دخیل است. نرخ تورم پیش‌بینی شده لنگر اسمی هدف‌گذاران تورم است.

بسترهای عملیاتی سیاست پولی بخشی از بازارهای مالی (بازار بین‌بانکی و بازار اوراق) است که میز عملیاتی بانک مرکزی عملیات پولی خود را بر اساس هدف‌گذاری یا خرید و فروش اوراق در آن‌ها (در قالب عملیات بازار باز) انجام می‌دهد.

سازوکارهای انتقال پولی مسیرهایی است که زمینه تحقق اهداف سیاستگذار پولی را فراهم می‌کند.

ابزارهای ترکیبی اعمال سیاست پولی

بپذیریم که نمی‌توان بسیار سریع و با دست‌کشیدن از همه حواشی و پرداختن به اصل مطلب به موفقیت رسید.

سیاست‌های پولی

آنچه در ادامه می‌خوانید، توضیحی راجع به سیاست‌های پولی و بستر اجرای آن و توضیحاتی در توصیف پول دیجیتال صادره بانک مرکزی است.

توصیف کوتاه از سیاست‌گذاری پولی

در حوزه تصمیم‌گیری سیاست پولی سه رکن هدف، ابزارهای در دسترس

پول دیجیتال

تجربیات موجود در زمینه پول دیجیتال صادره توسط بانک‌های مرکزی را برحسب کاربرد در دو دسته تقسیم می‌کنند: پول کلان (Wholesale) و خرد (Retail).

چنانچه بر مسیر ترازنامه‌ای تأکید شود و دولت بخواهد برای اضافه برداشت بانک‌های مرکزی برنامه‌ای مؤثر ترتیب دهد که موجب اختلال در فرایند هدایت اعتبار بانک مرکزی نشود و همچنین اگر بانک مرکزی، به دنبال عملیاتی ساختن یکی از اهداف مهم عملیات بازار باز در شکل جدیدش (که از سال گذشته آغاز گردیده است) یعنی پرداخت تسهیلات تأمین نقدینگی بانک‌ها در بازار بین بانکی به شرط وثیقه‌گیری باشد، پول دیجیتال کلان صادر شده توسط بانک مرکزی می‌تواند نقشی بسیار مهم در این راستا ایفا نماید که به صورت مفصل در مقاله‌ای دیگر بدان پرداخته‌ام.

در ارتباط با نوع پول دیجیتال خرد صادره توسط بانک مرکزی بایستی چند نکته زیر را مدنظر داشت: در ارتباط با پول الکترونیکی، بانک‌های مرکزی دنیا به دو گروه اکثریت و اقلیت تقسیم می‌شوند. در گروه اقلیت، پول الکترونیکی ماهیت «پول درونی / Inside Money» دارد؛ بدین معنا که مشابه فرایند خلق پول در بانک‌های تجاری، آن‌ها می‌توانند با همان منطق و تحت همان محدودیت‌هایی که تسهیلات ارائه می‌دهند؛ پول الکترونیکی نیز صادر کنند. از منظر علم اقتصاد، طی این حالت صدور پول الکترونیکی تغییر نسلی بر چاپ چک پول توسط بانک‌های تجاری است.

گروه اکثریت بانک‌های مرکزی، ماهیت پول الکترونیکی را «پول بیرونی / Outside» می‌دانند. در این حالت پول درونی توسط بانک مرکزی منتشر می‌شود و از منظر علم اقتصاد، صدور پول الکترونیکی تغییر نسلی بر چاپ اسکناس بانک مرکزی است. با توجه به تغییر سیاستی که در دهه هشتاد از بانک مرکزی مبنی بر از رده خارج کردن چک پول‌های بانک‌های

در اکثر اقتصادهای دنیا تغییرات اندک در نرخ بهره منجر به تغییرات مهم و معناداری در وضعیت اقتصاد و متغیرهای اقتصادی می‌شود.

اما در ایران و برخی دیگر از کشورهای در حال توسعه، وضعیت به گونه دیگری است. سرمایه‌گذاری و عرضه و تقاضای پول به دلیل مشکلات اقتصادی و ساختاری موجود مانند نرخ‌های تورم بالا، جیره‌بندی اعتباری و عدم دسترسی بسیاری از خانوارها به اعتبار، به تغییرات نرخ بهره چندان حساس نیستند. از این رو اعمال سیاست پولی و انتظار اثرگذاری آن بر اقتصاد، از طریق تغییر نرخ بهره و اثر آن بر تقاضای سرمایه‌گذاری و عرضه و تقاضای پول در ایران کارا به نظر نمی‌رسد.

مدیریت جریان وجوه اقتصاد به جای تأکید بر تغییرات اندازه ترازنامه بانک مرکزی می‌تواند از تغییرات هموار و روان ترکیب سبد دارایی ترازنامه نهادهای اقتصادی نیز بهره گیرد.

از سوی دیگر تفوق بخش مالی (Financial Dominance) و سلطه وضعیت نابسامان مالی بانک‌های کشور بر سیاست‌های پولی بانک مرکزی به روند صعودی سهم بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی مربوط است. انجام مبادلات بانکی و ایفای نقش آخرین مرجع وام‌دهنده موجب می‌شود بخش مالی به‌ویژه شبکه بانکی بتواند به صورت بالقوه بر سیاست پولی تسلط یابد و موجب انفعال سیاست پولی در مقابل ضعف‌های بخش مالی شود که نتایجی ویرانگر دارد. (برگرفته از مقالات دکتر محمود نیلی و آقای علی بهادر)

باور کارشناسی که نویسنده نیز به آن تأکید زیادی دارد این است که با توجه به اندازه کوچک بازار پول در بازارهای مالی، ناترازی و دارایی‌های با درجه نقدشوندگی پایین در ترازنامه نهادهای مالی کشور، مسیر ترازنامه‌ای نقش بیشتری در فرایند گردش وجوه و انتقال آثار سیاست پولی در متغیرهای اقتصاد کلان دارد که با تغییر وضعیت سبد دارایی‌های نهادهای مختلف اقتصادی مشخص می‌شود.

گروه اکثریت بانک‌های مرکزی، ماهیت پول الکترونیکی را «پول بیرونی / Outside» می‌دانند. در این حالت پول درونی توسط بانک مرکزی منتشر شده و از منظر علم اقتصاد، صدور پول الکترونیکی تغییر نسلی بر چاپ اسکناس بانک مرکزی است

تجاری و صدور ایران چک بانک مرکزی رخ داد، پول الکترونیکی از همان ابتدا مشخص بود که در ایران از نوع پول بیرونی خواهد بود.

پول دیجیتالی صادره توسط بانک مرکزی، شباهتی تام و تمام به پول الکترونیکی نوع دوم دارد و در برخی از اسناد مشاهده می‌کنیم که همان اسامی که زمانی به‌عنوان پروژه‌های موفق پول الکترونیکی نام برده می‌شدند اکنون صفت پول دیجیتالی بانک مرکزی گرفته‌اند. در نمای گل پول نیز مشاهده می‌کنیم که اثری از پول الکترونیکی وجود ندارد؛ تنها به Mobile Money صادر شده توسط غیر بانک مرکزی اشاره شده است.

در ارتباط با پول دیجیتالی صادر شده توسط بانک مرکزی بایستی این را نیز متذکر شد که مشکل پرداخت دوباره با مقدار ارزش پولی یگانه (Double Spending) دغدغه‌ای بسیار کوچک است و امکان انجام نظام‌مند آن وجود ندارد؛ لذا برخی از کشورها نظیر سوئد استفاده از بسترهای توزیع شده را فاقد مزیت می‌دانند. یک موضوع مهم در ارتباط با پول‌های دیجیتالی صادر شده توسط بانک مرکزی این است که رویکرد فعلی دولت و تفسیر آن از قانون پولی موجود چه موضعی در ارتباط با پیگردناپذیری اتخاذ نموده است. قوانین پولی کشورها که همگی مصوب دهه‌ها قبل است، برای اسکناس قابلیت پیگردناپذیری معاملات با اسکناس را به رسمیت شمرده‌اند که البته این به معنای نوعی محرومیت همگانی مردم از پیگیری و ابطال‌پذیری پول به سرقت رفته نیز هست.

رویکرد دولت‌ها بر دو نوع است:

• برخی کشورها این غیر قابل پیگرد بودن معاملات با اسکناس را به‌عنوان مکانیسمی برای حفظ حلقه‌هایی از حریم خصوصی مردم می‌دانند. قانون حمایت از حریم خصوصی امروزه در بسیاری از کشورها وجود دارد و طی آن انواع مختلفی از معاملات و انتقال وجوه تعریف شده‌اند که بنا به خواسته شهروند می‌توانند به‌صورت پیگردناپذیر صورت پذیرند.

فروشنده کالا/خدمات می‌تواند اطلاعاتی از مشتری دریافت کند یا گمنامی مشتری مانعی برای انجام تراکنش نیست.

• برخی از کشورها، پیگردناپذیری معاملات با اسکناس مندرج در قوانین پولی خود را نوعی جبر زمانه و در نبود فناوری مقرون به‌صرفه برای این کار تفسیر کرده‌اند و لذا در تلاش هستند که در راهکارهای الکترونیکی و دیجیتالی، این فقدان برطرف شود. در این حالت، مستقل از نوع عمل فروشنده، گمنامی یا احراز هویت خریدار، امکان پیگردپذیری معاملات خریدار فراهم می‌آید.

بسته به ساختار دولت و نوع اختیارات و آزادی عمل بانک مرکزی / نهاد صادرکننده پول دیجیتالی، استفاده از زیرساخت دفتر کل توزیع شده، می‌تواند برای پیگردپذیری همگانی به کار رود یا جلوگیری از پیگردپذیری نهادهای احتمالی.

طی دهه ۲۰۱۰ میلادی در اروپا راهکاری میان‌جی خلق شد مبنی بر اینکه پیگردپذیری به قابلیت‌های سامانه‌های الکترونیکی مربوط به تبادلات خرد مالی افزوده شود؛ لیکن اجازه داده شد که مجازشناسی دارندگان ابزار پرداخت صرفاً محدود به احراز هویت نباشد و افراد بتوانند تحت شرایطی نشان‌های معتبر از نهادهای معتبر را به‌جای مشخصات هویتی خود در هنگام ثبت‌نام و استفاده از ابزارها به کار گیرند. بانک صادرکننده صرفاً از هویت خریدار آگاه است و حفظ اطلاعات خریدار کارت تحت حمایت قوی قانونی است و به راحتی نمی‌توان از بانک‌ها اطلاعات خریداران را دریافت کرد.

برای اطلاع از وضعیت مقررات حاکم بر کشورها در این زمینه می‌توانید گزارش Financial Secrecy Index تولید شده توسط نهاد غیرانتفاعی بین‌المللی Tax Justice Network را تهیه و بخش مربوط به Bank Secrecy Index را مطالعه کنید.

در مقاله‌ای دیگر راجع به پول کلان دیجیتالی صادره توسط بانک مرکزی و امکان اثرگذاری قابل توجه آن در شرایط فعلی اقتصادی ایران سخن به میان آمده است.

قوانین پولی کشورها که همگی مصوب دهه‌ها قبل است، برای اسکناس قابلیت پیگردناپذیری معاملات با اسکناس را به رسمیت شمرده‌اند که البته این به معنای نوعی محرومیت همگانی مردم از پیگیری و ابطال‌پذیری پول به سرقت رفته نیز هست

